

Навіть більше, Талібан не отримав визнання серед більшості населення Афганістану. Оскільки, за словами афганського вченого А. Р. Аміна, щоб народ визнав легітимність того чи іншого правителя, щонайменше обов'язкове дотримання одного з двох умов: виборності або династійності. А. Р. Амін наводить приклади з історії Афганістану, коли правителі, які прийшли до влади як «узурпатори», що захопили владу силою, або «маріонетки», що прийшли до влади на «багнетах чужоземців», ніколи не визнавалися афганцями як законні.

Отже, у політиці Афганістан перетворився з країни, яку підтримували США в прагненні скинути владу, насаджену Радянським Союзом, на країну-вигнанця. У суспільстві, на нашу думку, не відбулися кардинальні зміни, оскільки на початку люди підтримували «Талібан», а до того моджахедів. Однак коли розпочалася тотальна тиранія проти народу Афганістану, навіть ті пуштуни, які спочатку підтримували «Талібан», потрохи відходили та розпочинали критикувати його представників. У 2001 р. перестав керувати Афганістаном. Однак 2021 р. Талібан повернувся.

Джерела та література

1. Арчаков М. К. Природа і корні ідеологічних установок руху «Талібан». *Общество: политика, экономика, право*. 2018. № 5. С. 15–18.
2. Білокреницький В. Я., Сікоєв Р. Р. Рух Талібан та перспективи Афганістану та Пакистану. Москва: Інститут сходознавства РАН, 2014. 216 с.
3. Рашид Ахмед. Талібан. Іслам, нафта та велика гра в Центральній Азії. I B Tauris & Co Ltd, 2002. С. 288.
4. Слінкін М. Ф. Афганістан: сторінки історії (80–90-ті рр. XX ст.). *Культура народів Причорномор'я*. Сімферополь: ТГУ, 2003. № 41.
5. Сікоєв Р. Р. Таліби (релігійно-політичний портрет). Москва: Інститут сходознавства РАН: Крафт +, 2004. 251 с.
6. William Maley. Fundamentalism Reborn?: Afghanistan Under the Taliban. NYU Press. 1998. p. 253.

Петрова Інна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ХУДОЖНЬОГО ФОНДУ УРСР ТА ЙОГО РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДДІЛЕНЬ

Анотація. У науковій праці досліджено процес формування організаційної структури Художнього фонду УРСР та його регіональних відділень. Визначено основні завдання, які поклалися на ці інститути.

Ключові слова: Художній фонд УРСР, Донецькі художньо-виробничі майстерні, монументальне мистецтво.

Abstract. The scientific work investigates the process of forming the organizational structure of the Art Fund of the USSR and its regional branches. The main tasks assigned to these institutes have been identified.

Keywords: Art Fund of the Ukrainian SSR, Donetsk art and production workshops, monumental art.

Головним структурним елементом державної системи управління, що визначав основні напрями розвитку культурних процесів на теренах СРСР, було Мі-

ністерство культури СРСР, утворене 15 березня 1953 р. Через місяць запрацювало Міністерство культури УРСР. Також із 1938 р. функціонувала Спілка художників України, а при ній з 1940 р. – Художній фонд. 17 липня 1944 р. було прийняте типові положення про Республіканське відділення Художнього фонду СРСР. Серед його основних завдань було сприяння художникам і критикам-мистецтвознавцям у розвитку творчої діяльності, а також покращення їхнього матеріально-побутового стану. Керівним органом республіканського відділення було обрано Правління Художнього фонду СРСР. На нього покладалося: 1) відкриття з дозволу Правління Художнього фонду СРСР в областях та автономних республіках, що входять до складу республіки, місцевих відділень, установ та підприємств фонду; 2) складання річних планів діяльності; фінансових планів, кошторисів та звітів республіканського відділення, а також підвідомчих йому місцевих органів, установ та підприємств фонду; 3) упорядкування штатів республіканського фонду; 4) розгляд скарг на дії підвідомчих республіканському відділенню місцевих відділень, установ та підприємств фонду; 5) ревізія діяльності підвідомчих республіканському відділенню місцевих відділень, установ та підприємств фонду.

8 грудня 1973 р. на Другому пленумі правління Спілки художників СРСР була прийнята постанова «Про подальше покращення діяльності Художнього фонду СРСР», яка чітко окреслила основні напрями діяльності цієї установи. Пленум підтвердив, що головним завданням підприємств та організацій системи Художнього фонду СРСР є створення високохудожніх зразків, що повністю відповідають усім вимогам, які висуваються до робіт, які експонуються на найбільших виставках. Рекомендувалося доручити правлінню й дирекції Художнього фонду УРСР забезпечити контроль за ідейно-художньою якістю творчих робіт та послідовно підвищувати їхню питому вагу в діяльності Художніх фондів союзних республік та їх відділень, припинити виконання непрофільних робіт, заслуховувати на засіданнях Секретаріату правління художників СРСР звіти республіканських спілок щодо діяльності Художніх фондів республік. Рекомендувалося в першому кварталі 1974 р. підготувати пропозиції щодо кількісного складу правлінь Художніх фондів союзних республік та їх відділень. У межах реалізації цієї постанови потрібно було утворити такі комісії правлінь Художнього фонду СРСР: з творчо-виробничих питань, з капітального будівництва, з планово-фінансової роботи, з виробництва та закупівлі художніх матеріалів, із соціально-побутових питань. Також під час проведення Другого пленуму правління Спілки художників СРСР було затверджено «Положення про Республіканську художню раду». До Положення додавався Перелік об'єктів, які підпадали під затвердження Республіканськими радами: «1. Архітектурно-художнє оформлення цивільних споруд, зазначених у додатку № 3 до наказу Держбуду УРСР № 82 від 21 квітня 1969 р.; 2. Комплексне архітектурно-художнє оформлення об'єктів вартістю понад 3 000 крб; 3. Твори монументального і декоративного мистецтва понад 2 000 крб; 4. Пам'ятні знаки, що споруджуються за рішенням облвиконкому; 5. Твори монументальної та декоративної скульптури вартістю понад 2 000 крб; 6. Твори тематичного та станкового живопису понад 1 000 крб...» [5, арк. 105].

У 1979 р. у структурі Художнього фонду УРСР функціонували три республіканські ради: з монументального мистецтва, живопису та скульптури. До основного складу Республіканської художньої ради з монументального мистецтва у 1979 р. входили О. Ворона, С. Кириченко, О. Стороженко, С. Серветник, В. Сизов, Ф. Самусев, М. Медвецький, Г. Довженко. До додаткового складу було зараховано П. Скорубського, Г. Галкіна, В. Ахвеледіані, В. Чеканюка, Г. Боня, В. Кудіненка, В. Задорожного (цей склад було затверджено президією правління Спілки художників УРСР 25 травня 1977 р., протокол № 5). Протягом 1978–1979 рр. було проведено 42 засідання Художньої ради, розглянуто 350 ескізів монументальних творів, відмовлено у реалізації 40 проектам. Окрім того, з метою посилення контролю за діяльністю художників-монументалістів були проведені виїзні засідання у Чернівцях, Кременчуку, Донецьку, Полтаві, Севастополі, Житомирі, Бердянську, Кіровограді, Ужгороді, Білій Церкві, Шепетівці, Дніпропетровську.

Художній фонд УРСР мав виробничі підприємства, художні салони, будинки творчості. До складу Художнього фонду Української РСР входили такі інститути: Київський живописно-скульптурний комбінат, Київський художній творчовиробничий комбінат, Кримський, Донецький, Ворошиловградський, Харківський, Львівський художньо-виробничі комбінати; Львівська кераміко-скульптурна фабрика, Львівська багетна фабрика, Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика; Харківські, Вінницькі, Закарпатські, Севастопольські, Кіровоградські, Черкаські, Запорізькі, Сумські художньо-виробничі майстерні. При кожній установі функціонували художні ради, на яких відбувалося попереднє обговорення проєкту і надалі вже приймалося рішення щодо його реалізації – або відправлення на доопрацювання, або заміни виконавців.

На Донеччині більшість замовлень на виробництво монументальних композицій і станкових робіт місцеві художники отримували через Донецький художньо-виробничі майстерні Художнього фонду УРСР (зараз – Донецький художньо-виробничий комбінат). Донецькі художньо-виробничі майстерні було створено в 1957 р. (2 серпня 1957 р. затверджено штатний розпис) [4, арк. 4]. У 1961 р. в його структурі функціонували живописний та оформлювальний цехи, у 1962 р. сформувався ще один – скульптурний [1, арк. 11]. У 1964 р. до складу Донецьких виробничо-художніх майстерень зараховувалися Жданівські майстерні, Донецьке відділення разом із живописним, оформлювальним та скульптурним цехами, Горлівський, Краматорський та Макіївський цехи [2, арк. 12]. На 1978 р. тут діяли три художні ради: із живопису, графіки, монументально-декоративного мистецтва; із оформлювального та декоративно-ужиткового мистецтва; із скульптури. У 1969 р. матеріально-технічну базу Донецького товариства становили виробничі та допоміжні приміщення: скульптурно-художні майстерні (споруда була уведена в експлуатацію 1957 р., перебувала за адресою вул. Полководська, 5), у трьох орендованих приміщеннях діяли Горлівський цех (Пушкінська, 10), Краматорський (Піонерська, 7), Макіївський цех (Міськдрамтеатр).

Ще одним інституційним елементом, який визначав державну регіональну політику в царині мистецтва, була Спілка художників УРСР. Відповідно до прийнятого під час I Всесоюзного з'їзду художників СРСР Статуту, 23 листопада 1957 р. в містах Ворошиловград та Сталіне були створені обласні відді-

лення СХУ [4, арк. 12]. З 9 листопада 1961 р. назву установи було змінено на Донецьке обласне відділення Спілки художників УРСР, а 30 травня 1969 р. – на Донецьку обласну організацію Спілки художників УРСР. До складу її правління в 1984–1985 рр. входили голова – В. Полоник, заступник голови – В. Хоренко, заступник голови ідейно-творчої роботи – В. Шендель, заступник ДОХФ – Ю. Петрушкін, відповідальний секретар правління, відповідальний за виставкову діяльність – Г. Жуков, відповідальний за художню критику – Г. Михальський, відповідальний за культурно-масову роботу з дітьми та юнацтвом – П. Шакало, відповідальний за ідейно-творчу роботу у Жданівському відділенні ДОСХ – В. Пономарьов, відповідальний за роботу у Жданівському відділенні ДОСХ – Ю. Харабет, відповідальний за військово-шефську роботу – Ю. Балдін.

У 1986 р. на обліку в Донецькій організації Спілки художників перебували 82 митці, серед них художників – 40, скульпторів – 17, монументалістів – 6, художників декоративного мистецтва – 5, художників театру – 1, художників-плакатистів – 4, мистецтвознавців – 1. Художники працювали та мешкали у таких містах Донецької області: у Донецьку – 57 осіб, у Жданові (Маріуполі) – 15, у Краматорську – 3, Макіївці – 4, Артемівську (Бахмуті) – 1, Дружківці – 1 особа, Горлівці – 1 особа [6, арк. 101].

Отже, протягом 40–80-х рр. ХХ ст. відбувся процес інституалізації державних установ у царині мистецтва. Серед основних завдань було створення високохудожніх зразків, що повністю відповідають усім вимогам, які висуваються до робіт; складання річних планів діяльності; затвердження та запровадження єдиних ставок авторської винагороди зі створення пам'яток станкового живопису, графіки та скульптури, а також нових розцінок на художньо-оформлювальні роботи та твори монументального мистецтва; розробка заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації майстрів-виконавців; затвердження плану реалізації експериментальних робіт.

Джерела та література

1. Годовые отчеты о финансово-хозяйственной деятельности Донецкого художественно-производственного комбината 1, 2, 3, 4 за 1962 г. *Державний архів-музей літератури та мистецтв України*. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 214. 78 арк.

2. Годовые отчеты о финансово-хозяйственной деятельности за 1966 г. Донецкого ХПК, Житомирского ХПК. *Державний архів-музей літератури та мистецтв України*. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 347. 56 арк.

3. Постановления Правления Союза художников СССР и Художественного фонда СССР за 1973 г. (9 января 1973 г. – 8 декабря 1973 г.). *Державний архів-музей літератури та мистецтв України*. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 513. 145 арк.

4. Протоколы заседаний правления украинского отделения художественного фонда СССР. Т. 3. (7 октября 1957 г. – 23 декабря 1957 г.). *Державний архів-музей літератури та мистецтв України*. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 95. 129 арк.

5. Постановления Правления Союза художников СССР и Художественного фонда СССР за 1973 г. (9 января 1973 г. – 8 декабря 1973 г.). *Державний архів-музей літератури та мистецтв України*. Ф. 487. Оп. 1. Спр. 513. 131 арк.

6. Стенограмма отчетно-выборного собрания Донецкой организации, приложения к ней (16 декабря 1986 г.). *Державний архів Донецької області*. Ф. 677. Спр. 213. 144 арк.